

PORTRETE INTERIOARE

Ion Vianu



E.M. Cioran despre roman

În *Ispita de a exista*, Cioran are un eseu intitulat „Dincolo de roman“. Este o *refutatio* a genului literar respectiv, deși autorul mărturisește că „cele mai zguduitoare cărți, dacă nu cele mai mari pe care le-am citit erau romane“. Și adaugă: „Ceea ce nu mă împiedică să urăsc viziunea din care ele, «romanele», purced. O ură fără speranță. Căci aspir la o altă lume, la orice altă lume decât a noastră, dar știu în același timp că nu o voi atinge niciodată“.

Comparația prin care romanul apare inferior este, înainte de toate, cu tragedia. „Față de eoul tragic – scrie Cioran – personajul românesc apare ca un aspirant la ruină, un mic meseriaș al ororii, preocupat de a se pierde, tremurând că ar putea să nu reușească. Este nesigur de dezastrul său, suferă de acest lucru.“ În fond, cu micile lui trucuri psihologice, cu situarea lui în existența comună, „de după Cădere“, romanul nu poate pretinde decât, cel mult, să fie o „pastișă a Infernului“. Observatorul modern care este Cioran nu poate decât, cel mult, să ia cunoștință de propria-i mediocritate.

Este de văzut că Cioran vorbește despre un singur tip de roman, romanul psihologic, de la Flaubert la Proust, de la Thomas Mann la Céline. Literatura unui Kafka, unui Hermann Broch sau a unui Canetti nu pare atinsă de critica lui. Căci romanul modern este vorace, încorporează în structura lui eseul filozofic, alegoria, tragedia.

Poezia chiar... Ce altceva este *Moartea lui Virgiliu* de H. Broch decât un lung poem în proză? Romanul ar putea să se sfârșească – spune Cioran – așa cum și Lumea, Omul ar putea să piară. Dar Omul și-ar putea continua indefinit de mult agonia, și atunci romanul ar putea fi sortit să o însoțească, fără limită. Vitalitatea și bulimia romanului (încorporând mereu alte genuri literare), la care asistăm, nu sînt altceva decât fenomene ale unei lumi ce nu încetează să moară.

Cioran este calomniatorul unei lumi din care nu se poate smulge, detractorul a ceea ce admiră. Și antisemitismul lui din tinerețe era subscris aceleiași calomnii admirative. În același timp, condamnă ceea ce este el, nu se regăsește în interiorul cojii care-l acoperă. Nu este de mirare că a scris *Exerciții de admirație*, pentru a repune pe linia de plutire eul lui, mortal amenințat de pesimism. Poate că remediul este deplasarea în „neanturile“ culturale. Într-un „exercițiu de admirație“ consacrat lui Borges, declară: „Nu am fost niciodată atras de spiritele limitate la un singur gen de cultură. A nu te înrădăcina, a nu aparține vreunei comunități – a fost și este devisa mea. Întors spre alte orizonturi, am încercat mereu să observ ce se petrece aiurea... am început să mă gândesc mai serios la Borges, destinat, împins la universalitate, constrîns a-și exercisa spiritul în toate direcțiile, fie și numai spre a scăpa de asfixia argentiniană“. „Neantul sud-american“ – scrie Cioran (care cunoaște un alt neant, pe cel valah) – „îi face pe scriitorii unui întreg continent să fie mai deschiși, mai vii și mai diverși decât europenii de Vest, paralizați de tradiții, incapabili să iasă din prestigioasa lor scleroză... Curiozitatea universală este un semn de vitalitate numai dacă poartă marca absolută a unui Eu, din care totul emană și la care totul ajunge...“ Iată deci că există multiple căi prin care încercăm vindecarea – și o obținem, chiar dacă este plină de cicatrici și defecte. Agonia riscă să se prelungească, arată Cioran. De unde nevoia de-a înmulți schemele terapeutice, cu rezultate relative. Romanul modern nu este singurul drog.

Notă: Nefiind în țară, mi-a fost imposibil să consult versiunile românești ale operelor lui Cioran. Traducerile, prin urmare, îmi aparțin.